

Valoroasă lucrare de referință bibliografică

„CONTRIBUȚIA EVREILOR DIN ROMÂNIA LA CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE“

Ediția a II-a

O zi fastă la Târgul de Carte. Zeci de personalități ale vieții culturale românești, colaboratori ai volumului *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație*, au participat, în 3 iunie a.c., la lansarea ediției a II-a a acestei „cărți de vizită” a evreilor români, cum o definea unul dintre cei ce au recomandat lucrarea. Dincolo de evenimentul editorial în sine, publicarea ei în Editura Hasefer a însemnat împlinirea uneia dintre marile datorii spirituale față de memoria regretatului acad. *Nicolae Cajal* z.l. Fiindcă întreg eșafodajul poziției sale privind conviețuirea noastră cu populația majoritară și cu celelalte etnii s-a bazat pe un criteriu fundamental: acela de a ne înfățișa lumii așa cum suntem, în rezultatele interacțiunii noastre profunde în viața României. A fost ideea centrală din cuvântul de deschidere rostit de directorul Editurii Hasefer, prof. **Alexandru Singer**, care a mulțumit redactorului de carte, **Villy Auerbach**, pentru strădaniile sale și celorlalți colaboratori pentru excepționala realizare. „Această lucrare este încununarea unui șir întreg de cărți publicate la Hasefer, care, toate, în ansamblu, sunt subsumate contribuției aduse de evrei la cultura și civilizația României”, a arătat el.

Un *memento*, pe cât de emoțional pe atât de obiectiv, despre prima ediție, despre odiseea care a precedat lumina

tiparului acestei cărți cu valoare enciclopedică, a fost realizat de redactorul șef al „Realității Evreiești”, scriitorul **Dorel Dorian**. „Această carte prezintă, în mod nemijlocit, ce-au făcut intelectualii, creatorii evrei români în istoria, cultura, economia, industria, tehnica românească. Evidențiază interacțiunea între intelectualii evrei români și societatea românească, mediu în care s-au format și s-au afirmat în toate domeniile spiritului”. Voritorul a avansat ideea unei colaborări cu Ministerul Educației și Cercetării pentru ca această carte de factură enciclopedică - replică subiacentă, echilibrată, blindată cu argumente științifice în fața tuturor prejudecăților și calomniilor la adresa noastră - să fie difuzată în școli gimnaziale, licee și învățământul superior.

Evocând oameni de știință creatori de școală în matematică, lingvistică, filologie, dublați și eminenți pedagogi, rememorând literați, artiști, filosofi, juriști, gazetari ș.a. - circa 4.000 de nume reunite în această lucrare

enciclopedică -, regretatul acad. *Nicolae Cajal* z.l. pune în operă una din ideile sale dragi, potrivit căreia „cunoașterea aprofundată, necunoașterea depărtează”, cum a reamintit fiica ilustrului cărturar și conducător al obștii noastre, **Irina Cajal**. „Printr-un puternic efort au fost conjugate cunoștințele din

domeniile cele mai variate pentru construirea acestui edificiu, de care trebuie să vă spun că era foarte mândru. Era, într-un fel, copilul lui preferat și se făcea cu el ori de câte ori i se lua un interviu și când era vorba despre evrei. Așa înțelegea el *real-*

semitismul [...] ca o evidențiere a exemplarelor de elită ale etniei” - a afirmat domnia-sa.

Reluând un gând enunțat de Dorel Dorian, despre valoarea contrapunctică a lucrării, lumină la anii întunecați din perioada Holocaustului, coordonatorul „Contribuției...”, etnosociologul **Harry Kuller** a replicat unei simplificații peiorative a datelor problemei („voi, evreii, ori vă văitați, ori vă laudați!”), arătând că, în ambele cazuri, este vorba de

obiectivitatea și profunzimea științifică în analiza fenomenelor, cu specificarea că buna conviețuire a prevalat și prevalează asupra epocii sumbre sau-amintite. Față de cele spuse de antevorbitori, **Harry Kuller** a pus în valoare și contribuția în domeniul spiritualității iudaice adusă de mari personalități rabinice din România prezente în capitolul tratând istoria curentelor de idei. „Generații întregi de rabini au răspândit hasidism, ortodoxism, au impus mișcarea habad ș.a. În același capitol, se fac referiri la hakalism și sionism”. Un cuvânt special a avut pentru capitolul final al lucrării, „Evrei din România în Israel”, menționând importantul aport al israelienilor originari de pe aceste meleaguri la renașterea Israelului modern.

Mulțumind tuturor coordonatorilor de capitole, vorbitorul a elogiat sprijinul primit din partea președintelui interimar al F.C.E.R., av. **Iulian Sorin**, secretar general, fără a căruși susținere, cartea n-ar fi văzut lumina tiparului. Elogiu - numitor comun din fiecare alocațiune.

Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație rămâne un punct de referință pentru una din ideile larg vehiculate de democrațiile actuale: minoritățile naționale nu sunt o problemă, ci o bogăție.

IULIA DELEANU

Au trecut aproape opt ani de la apariția primei ediții a lucrării de veritabilă anvergură enciclopedică, „Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație”, coordonată de regretatul acad. Nicolae Cajal z.l. și de apropiatul său colaborator, dr. Hary Kuller. Știm că realizarea unei noi ediții, stimate domnule Kuller, nu a fost deloc o îndatorire ușoară, nici pentru dvs., nici pentru Editura Hasefer. Oferă această sinteză o imagine mai completă și mai exactă asupra creațiilor și contribuției evreimii române la cultură și civilizație, în ultimii 150 de ani?

Malțioșii, ca să nu spun altfel, repropoază evreilor că își exersează Memoria, evocând mai cu seamă... Holocaustul general sau/s românesc: că-l mențin prezent în conștiința publică în mult prea multe feluri - scrieri, documente, filme, emisiuni, monumente, muzee, comemorări, dezbateri ș.a. Dar, ne întrebăm: de ce n-ar face-o, de vreme ce - după cum e lesne de băgat de seamă - nici după 60 de ani de la petrecerea (sinistru „petrecere”) actualului Eveniment istoric, paradigmatic în negativitatea sa, încă n-a intrat deplin, astfel conștat, de mentalul colectiv, de conștiința politică, morală, culturală a unora de la noi. Sunt încă unii care consideră că evocarea Holocaustului local constituie o insultă la adresa poporului român, cunoscut pentru toleranța sa - grație căreia atâtea generații de evrei au putut conviețui, prospera și chiar supraviețui pe aceste meleaguri.

Intr-adevăr, însemnările de față, de întâmplare a unei voluminoase scrieri - *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație* - vin să sublinieze tocmai această rezultantă dinamogenă a conviețuirii interetnice pe aceste meleaguri. Cartea însumează dovezi de creativitate și inventivitate dovedite de evreii țării pe cele mai diferite tărâmuri ale științei, artelor, literaturii, culturii specifice (etnice); ca și în domeniul civilizației condiționate economic, etnologic ș.a., și atunci când bunele relații cu românii etc. le-au făcut posibile. Multiplele exemple de colaborare rodnică pe toate aceste tărâmuri, evidențierea contextelor formale și informale, reciproc stimulative, dau măsura fertilității interacțiunii „materiei cenușii” de orice origine ar fi. Lucrarea exemplifică fructuoase colaborări dintre savanți români și evrei: în matematică și fizică, chimie și astronomie, biologie și agronomie ca să nu mai vorbim de lingvistică sau domenii ținând de artă, spectacole ș.a.m.d.

De parcursul secolelor, dar mai ales al ultimului veac și jumătate, din rândul populației evreiești s-au ridicat câteva generații de oameni de cultură și artă reprezentative și pentru spiritualitatea românească, în general, ca și o serie de personalități de seamă reprezentative pentru iudaismul evreilor de aici.

Evocăm aici oameni de știință, dublați de eminenți pedagogi, ca: DAVID EMMANUEL, L. EDELEANU, M. HAIMOVICI, M. BERCOVICI, I. BLUM, T. REVICI - *cu îndelungate state de activitate în domeniul învățământului tehnic și universitar*; I. BARASCH, F. ZICMAN, I. FÜHN, A. KANITZ ș.a. - *în domeniul biologiei*; A. HAIMOVICI, I. BARBALAT, A. FRODA, A. HOLLINGER, T. GANEI, I. SCHOENBERG, A. SANIELEVICI, I.S. AUSLANDER, S. STERNBERG, E. SORU, E. MARCUS ș.a. - *în domeniul științelor exacte și tehnice*; N. BLATT, R. BRAUNER, M. și N. CAJAL, M.H. GOLDSTEIN, S. IAGNOV, A. KREINDLER, M. MEIERSOHN, B. MENKES, M. POPPER, A. RADOVICI, O. SAGER, L. STROMINGER, A. TEITEL, M. WERTHEIMER ș.a. - *în domeniul medicinelor*; J. BYCK, AL. GRAUR, M. GASTER, L. ȘAINEANU, I.A. ANDREA, H. TIKTIN - *în domeniul lingvisticii și filologiei*; E. BARASCH, A. SCHWELFBERG, I. ROSENTHAL, W. FILDERMAN, A. STERN - *în domeniul științelor juridice*; C. DOBROGEANU-GHEREA, H. SANIELEVICI, I. BRUCĂR ș.a. - *în domeniul gândirii social-filosofice*. Lista mea ar putea fi continuată cu numele a zeci de literați.

În domeniile literelor se fac trimiteri la romancierii, critici, dramaturgi, poeți etc. Lista personalităților evocate în sintezele literar-artistice depășește 150 de nume. Linii specifice traselor cultural-existențiale relevă posibilitatea evidențierii

unor tipuri de scriitori evreo-români corespondenți unor anume generații: prima - CILIBI MOISE, M. SCHWARZFELD, I. BARASCH, RONETTI-ROMAN, CONST. DOBROGEANU-GHEREA, M. GASTER, L. ȘAINEANU, H. TIKTIN ș.a.; doua - ADERCA, BALTAZAR, TZARA, FUNDIOIANU, VORONCA, PANĂ, CĂLUGĂRU, PELTZ, SEBASTIAN ș.a.m.d.; a treia - generația de imediat după cel de-al doilea război; a patra - cea actuală.

Prezentăm și o listă a evreilor membri ai Academiei Române: *În membri de onoare* - bancherul JAQUES M. ELIAS (1844-1923); matematicianul DAVID EMMANUEL (1854-1941); filologul, istoricul literar, folcloristul Rabin dr. MOSES GASTER (1856-1939); matematicianul SIMION SANIELEVICI (1870-1963); lingvistul și folcloristul LAZĂR ȘAINEANU (1859-1934); lingvistul HEIMANN HARITON TIKTIN (1850-1936); Șef Rabinul dr. MOSES ROSEN (1912-1994); Rabinul și filologul dr. ALEXANDRU ȘAFRAN (n. 1910); sculptorul IDEL IANCHELEVICI (1909-1944); criticul literar și teoreticianul CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA (1855-1920); esteticianul ION IANOSI (n. 1928) *În membri titulari* - electroenergeticianul MARTIN BERCOVICI (1902-1971); inframicrobiologul NICOLAE CAJAL (1919-2004); compozitorul PAUL CONSTANTINESCU (1909-1963); igienistul dr. IACOB FELIX, „întemeietorul igienei științifice în România” (1832-1920); lingvistul ALEXANDRU GRAUR (1900-1988); filosoful CONSTANTIN HENRI IONESCU-GULIAN (n. 1914); matematicianul MENDEL H. HAIMOVICI (1906-1973); pictorul și graficianul IOSIF ISER (1881-1958); neurologul ARTHUR KREINDLER (1900-1988); istoricul literar și scriitorul BARBU LAZĂREANU (1881-1957); istoricul MIHAIL ROLLER (1908-1958); medicul I. SAGER (1894-1981); fizicianul A. SANIELEVICI (1899-1969); botanistul și fitopatologul ALICE SĂVULESCU (1905-1970); dr. ȘTEFAN STÂNCĂ (1865-1897) - „primul medic român și

Personalități școli, organisme, promotori care au însuflețit dinamica intelectuală

unul dintre primii din lume care a relevat importanța condițiilor de trai și de muncă în apariția și dezvoltarea bolilor”; poetul ALEXANDRU TOMA (1875-1954); scriitorul, esteticianul, istoricul literar și filosof al culturii TUDOR VIANU (1897-1964) *În alți titulari și membri corespondenți* - juristul EUGEN A. BARASCH (1906-1987); inginerul constructor AUREL BELES (1891-1976); inginerul, chimistul și scriitorul MIHAI FLORESCU (1912-2000); fizicianul ERWIN M. FRIEDLANDER (1925-2004); fizicianul RADU G. GRIGOROVICI (n. 1911); medicul patolog SIMION IAGNOV (1892-1957); matematicianul SOLOMON MARCUS (n. 1925); bichimistul SIMION OERIU (1902-1982); biologul, embriologul RICHMUND MENKES (1904-1987); economistul ION (Israel) BACDMUTH (1911-1990); chimistul EUGEN SEGAL (n. 1933); matematicianul IVAN SINGER (n. 1929); bichimistul EUGENIA D. SORU (1901-1988); compozitorul și dirijorul MATEI E. SOCOR (1906-1980); economistul BARBU ZAHARESCU - BERCU ZUCKERMAN (1929-2000); sociologul și eseistul ERNEST GALL (1917-2000); filosoful ION BANU (1913-1993).

Sunt evidențiate, deci, în lucrare personalitățile, „școlile”, organismele care asigurau o asemenea dinamică intelectuală. Dintre oameni de știință evrei, evocați, unii sunt de largă notorietate și cuprinși în diferite instrumente de referință. Alții sunt, însă, mai puțin cunoscuți, necuprinși în dicționare, enciclopedii ș.a. editate la noi. Este vorba despre un mare număr de științifiți, medici, culturologi, literați, artiști, actori, oameni de teatru, presă și edituri, cadre didactice etc., a căror contribuție, defel de neglijată sau de lăsat uitării, apar în lucrarea la care ne referim. Volumul de *Contribuții...* produce astfel o anume reparație, în acest sens, inventariind nume și scrieri pentru mulți total... necunoscuți.

O veritabilă enciclopedie evreo-română

4 000 DE PERSONALITĂȚI DIN CELE MAI VARIATE DOMENII

În lucrare există, de asemenea, o secțiune dedicată marelui număr de întreprinzători și manageri evrei din domeniul economiei și civilizației materiale, respectiv celor care au contribuit la dinamizarea vieții industriale și comerciale, bancare și instituționale, urbanistice și comunicaționale ș.a.m.d. Înțelegerea rolului acestora în avântul general al țării din anumele perioade explică locul acordat în *Contribuții...* civilizației și modernizării României. La urmă, dar nu ultime ca importanță, sunt capitolele dedicate special culturii etnice-religioase - în ebraică, idiş, ladino, română etc. - care, deși nu se cuprind *tale quale* în cultura română, nu sunt complete „străine” de solul românesc. De n-ar fi să amintim în acest sens decât de amplul curent al hasidismului sau de fenomenul maskilit. Sotoc că putem vorbi de un iudaism dezvoltat pe sol românesc, asociat de difuzarea locală a unor texte tanahice, comentarea unor apocrife, elaborarea unor consultații rabinice, a unor dezbateri midrasice, talmiduce; de anumite interferențe folclorice locale cu marele curent al hasidismului.

Întreprinzători și manageri în domeniul economiei și civilizației materiale

Două sunt obiectivile posibile pe care coordonatorii (și autorii) au stabilit volumul au trebuit să le preîntâmpine, chiar înainte ca ele să fie formulate de alții. Cea dintâi - și oarecum de principiu - se leagă de întrebarea dacă volumul *Contribuții...* trebuie să refere asupra evreilor creatori sau doar a creatorilor evrei: sintagmele respective nu sunt scutite de anumite ambiguități, chiar și asimetrii. Există numeroși evrei creatori (într-un domeniu sau altul), dar nu toți dintre aceștia se recunosc a fi creatori... evrei. Altfel spus: fizicienii evrei sau „evrei fizicieni”; „pictorii evrei” sau evrei pictori, ș.a.m.d.? În acest caz un volum dedicat *Contribuției evreilor la...* urmează să inventarieze toți originarii evrei (care s-au dorit ori nu astfel însumată) cu merite într-un domeniu al creației sau altul, sau numai pe acei *individii* (în latină *individuo* are sens de „nedesprățit”) la care creația, activitatea etc. pot fi întim asociate etnicului, etnosului. Ca, de pildă, unii literați, filosofi sau chiar istorici care exprimă și încorporează în opera lor... o „perspectivă”... etnică. Desigur, parametrii etnic este de luat în considerare în primul rând la creatorii în domeniul iudaismului, al culturii specifice și cărora

Succinte extrase din lucrare

ISTORIE. „Încetățenirea în masă a populației evreiești are loc imediat după primul război mondial și după Marea Unire din 1918, la care evreii au aderat în majoritate, drepturile cetățenești din provinciile unite cu România preexistând, n-au fost puse în discuție. S-a creat astfel premisa unei ample activități civice, economice și social-politice pentru o populație dinamică și cu oarecare exercițiu pe acest tărâm. Nu fără tensiuni și contradicții, evreii își fac din ce în ce mai simțită prezența în viața economică, izbutind ca în anul de maximum dezvoltare antebelică a țării - potrivit datelor cuprinse în *Enciclopedia României*, editată în 1940 - să dețină 31,14% din totalul întreprinderilor comerciale și industriale (procent, ce-a drept, inegal repartizat pe provincii: în timp ce în Oltenia procentul era de 3,72%, iar în Dobrogea de 5,2%, în Basarabia acesta atingea 63,17%, iar în Moldova 56,12%). Populația evreiască din România se concentra, în principal, în orașe, citându-se, în 1930, la 530.235, ceea ce reprezenta 14,4% din totalul populației urbane a țării”. (Dr. LYA BENJAMIN)

ȘTIINȚE. „...Pentru evrei, ca și pentru toate celelalte minorități etnice, înfăptuirea Marii Uniri din 1918 a însemnat începutul unor procese social-economice, cultural-spirituale etc. ce au marcat o nouă etapă în devenirea acestei colectivități din spațiul carpato-danubiano-pontic. Deși, în trecut, evreii au avut posibilități reduse de a activa la catedre universitare, totuși, având libertatea de a studia, cerceta și publica, s-au afirmat - fiind sprijiniți și de descălii lor din poliheticul bucovănesc și țeșene - încă din prima jumătate a secolului al XX-lea. Ei au putut participa, de asemenea, ca specialiști, încă și mai de timpuriu, la cercetarea, proiectarea și dezvoltarea tehnologică a unor ramuri industriale. Dar evreii au contribuit din plin la dezvoltarea cercetărilor fundamentale și aplicate, mai ales după cel de-al doilea război mondial”. (Dr. ing. AL. SZMUK)

MEDICINĂ. „Prezența unor medici evrei originari din Peninsula Iberică este atestată în Europa de Răsărit înainte ca regiile catolici spanioli să fi edictat, în 1492-1496, alungarea evreilor supuși ai lor care refuzau să se

într-un volumul *Contribuții...* le sunt dedicate capitole speciale. Dar chiar și delimitarea sferei iudaismului (în speță cel din România) nu constituie oare o operațiune anevoioasă? Deoarece științele pozitive la a căror dezvoltare au contribuit și evrei nu pot fi, după cum arătam, asociate acestui concept - afară doar de unele din cele umaniste - în oarece legătură cu iudaismul. Aceste științe sunt „universale” prin definiție. Nici chiar disciplinele umaniste, în efort continuu de „pozitivare”, nu pot fi puse *tale quale* în relație cu gândirea iudaică, chiar dacă tematica abordată de un autor sau altul trimite la acest domeniu. Excepție face, desigur, acea „știință a iudaismului” (Wissenschaft des Judentums) și, firește, istoriosofia iudaică. Evident că și „știința iudaismului”, care la începuturi avea mai mult un caracter filologic, istoric și teologic a inclus și ea, pe rând, în corpusul ei și psihologie, filozofie, etică ș.a.

Știința iudaismului este strâns legată de literatura ebraică, dar și de scrierile în idiş, ladino și orice alte limbi în care s-au exprimat gânduri, simțăminte și credințe evreiești. În primul rând, mozaismul, expresia cea mai „tare” a iudaismului. Dar „spiritul iudaic” emanat din mozaism s-a intrupat, în timp, în istoria, tradiția și „mitologia” evreiască care în atâtea cazuri au servit ca temă și mulți scriitori neevrei. Cum însăși Biblia ebraică și apocrifele ei au fost îndelung studiate și de neevrei. De aceea, „știința iudaismului” are ca obiect predilect doar unele manifestări de literatură israelită care vădesc că sunt însuflețite conștient sau inconștient de „spiritul” și „perspectiva” evreiască. Acest „spirit evreiesc” se poate însă mai mult simți și întui decât defini riguros! Oricum, acest spirit evreiesc nu poate fi pus în evidență în cazul matematicii, fizicii, chimiei și nici chiar al științelor juridice, lingvisticii ș.a.m.d. Nu puțin sunt artiști, literați și a. evrei care să nu-și recunoască apartenența la acest „spirit” scoțând - a *contrario* - în relief caracterul extraneic al operei lor, deși mulți dintre ei își asumă evreitatea, influența mediului evreiesc (familial, comunitar) ș.a.m.d. Conștienți și frământați de toate întrebările subiective de cele de mai sus, autorii volumului și în primul rând coordonatorii săi l-au proiectat, totuși, ca o scriere „bilanțieră” a aportului intelectual-creativ adus de toți originarii evrei în cele mai diferite domenii ale științei, artelor etc. În legătură cu problema relevării specificului participării creative la cultura română, s-ar putea spune, și pe drept, că recursul la criteriul originii și al

Identitatea - ca parametru al creației sau element biografic în planul personalității

urmă, în perspectiva unui pluralism cultural-etnic de înaltă relevanță politică și spirituală.

În orice dintre cazurile menționate, pentru creatorul trebuie să pune problema specificului, fie în termenii binecunoscuți, formulați de G. Călinescu, fie în aceia ai unor documente literare de autopercepere și mentalitate. G. Călinescu scria: „*Evreii, puțini printr-o proporție firească, prezenți și la noi ca în toate literaturile, rămân un factor din afara cercului rasial, făcând puntea de legătură între național și universal. O minte dreaptă, care nu confundă problemele politice cu lumea ideală a creației, nu poate să nu recunoască contribuția lor. Întai de toate, fiind poligloti, din oroaare de canonic, sunt contra stilului, a gramaticii, a stării pe loc lexicale. Dacă ei pot comite excese, noi, folosind revolta lor, tragem un concept mai liberal despre limbă. Unii evrei, dimpotrivă, din dorința sinceră de a se asimila, cultivă arhaicul și neoașul, dar abuziv. De aici a ieșit însă o sumă de filologi evrei (Moses Gaster, Lazăr Șaïneanu, A.I. Candrea și încă alții) cărora ar fi regretabil să le tăgăduim contribuția la propășirea culturii. În literatură, ei sunt întotdeauna informați, purtători de lucrurile cele mai noi, anticlasicisti, modernști, agilați de probleme. Ei compensează inerția*

creștineze. Astfel, prin 1473, la curtea lui Ștefan cel Mare s-a înfățișat Isaac-beg, medic „de neam spaniol, dar de credință evreiască”, purtător al unui mesaj din partea lui Uzun-Hassan, șahul Persiei turcomane, care se străduia să câștige aliați pentru o mare campanie împotriva sultanului Mohamed Cuceritorul”. (Dr. GH. BRĂTESCU)

LINGVISTICĂ ȘI FILOLOGIE. „...Contribuția cercetătorilor evrei din România în domeniul lingvisticii și al filologiei se manifestă începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, în chiar perioada de constituire, atât în tara noastră, cât și pe plan european, a lingvisticii ca știință de sine stătătoare, separată de filologie, și cu specializarea, ca discipline independente, a diferitelor ei ramuri. Prin orientările lor, în tot cursul istoriei, ei s-au încadrat în curentele care, rând pe rând, au dominat știința limbii în ultima sută de ani: neogramatic, sociologic, structuralist, generativist. Lucrările elaborate de lingviști și filologii evrei din România impresionează atât prin cantitatea, cât și prin varietatea domeniilor abordate. Profesori sau cercetători, ei au adus contribuții valoroase - atât sub aspect teoretic, în domeniul teoriei limbii sau al studiului limbii materne și al limbilor străine, cât și în cel aplicativ - prin manuale, dicționare și îndreptare destinate școlii și publicului larg”. (Prof. dr. LUCIA WALD)

LITERATURĂ. D „...Concluzia finală - inseparabilitatea sufletului și conștiinței evreiești de întregul complex organic al culturii noastre - era de natură să avertizeze asupra riscului fatal de a-i ignora pe conaționali, invitând la o detașare în obiectiv și în profunzimea semnificațiilor. Astfel, în spiritul marilor reprezentanți ai literaturii române, scriitorii evrei echivalează nu cu o minoritate detașată, ci cu o parte organică a unei uniuni culturale de talente devotate promovării literaturii naționale”. (Dr. MARIN BUCUR)

„Literatura idiş și ebraică creată în România a luat naștere în confruntarea dintre tradiționalismul conservator - inclusiv hasidismul - și tendințele de modernizare a întregii vieți și populației evreiești. Luminismul Hascalei, sionismul ebraist, asimilismul, social-democrația și socialismul de

toate nuanțele au găsit ecou și ogindire în creațiile scriitorilor în idiş și ebraică”. (COLECTIV)

PARTICIPAREA EVREILOR LA DEZVOLTAREA INDUSTRIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ. „O serie de evenimente de importanță cardinală pentru istoria poporului român, cum au fost Unirea Principatelor (1859), dobândirea Independenței de Stat a României (1877) și formarea Statului Național Unitar Român (1 decembrie 1918), au impulsionat dezvoltarea economică și socială a țării, având o influență favorabilă și asupra participării evreilor la viața economică”. (Dr. A. ROSEN)

AVANGARDA ARTISTICĂ. „S-a încercat mult vreme - și, în general, nu fără succes - acreditarea idioi că avangarda ar fi străină de trupul sănătos al națiunii, că ea ar contrazice ființa și spiritul românesc. În virtutea acestei teze, a existat într-adevăr, cum am spus, o atitudine de respingere a avangărilor. Dar evoluția ulterioară a artel contemporane din toate domeniile, atât pe plan național, cât și, mai ales, internațional, a demonstrat falsitatea unei asemenea gândiri. Nimeni nu-și poate îngădui astăzi, fără a cădea în ridicol, să desconsiderie faima și influența mondială a artel romanului Brâncuși (care aparține avangărilor numai ca spirit, nu și ca afiliere de grup) sau valoarea unanim recunoscută în lume a creației evreului Victor Brauner, ca să nu mai vorbim de acel ferment busculator pe care, în câmpul literaturii contemporane interbelice, l-a constituit mișcarea «Dada» inițiată în 1916, la Zürich, de poetul evreu, originar și el din România, Tristan Tzara”. (Dr. RADU GEORGE BOGDAN)

CONTRIBUȚII ÎN PRESĂ SCRISĂ. „Apoi, nu trebuie uitat că Ronetti-Roman fusese coleg de redacție cu Eminescu și Caragiale, Em.D. Fagure și Steuerman-Rodion, Dr. Ghelenter și dr. Ygrec au făcut epocă la «Evenimentul literar» (din ieși) și apoi la «Lumea nouă», alături de S. Sanielevici, A. Vereș, B. Brânișteanu, S. Grosman, B. Librescu, A. Toma, S. Labin. Pe vremea aceea, un Cohen-Lănuar era cronicar muzical la mai multe gazete, iar alte nume de evrei semnau cronici de artă, notații «filosofice» ș.a.m.d.”. (COLECTIV)

tradiției și o fac să se revizuiască”. (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Buc., Editura Minerva, 1982, p. 976).

De aceea, a vorbi despre scriitorii evrei în cultura română echivalează nu doar cu evidențierea unei minorități atașate, ci și cu acceptarea unei etnii ca parte organică din policroma familiei de spirite naționale.

Diversitatea personalităților creatoare de origine evreiască poate constitui un izvor de reflecție cu privire la o posibilă tipologie *sui generis*, relevantă atât pentru diversele momente ale integrării evreilor pe aceste meleaguri, cât și pentru politropia lui *homo iudaicus*.

Respectiva reflecție poate opera când cu relevanța mediului familial, a educației, întrucât, micromediului de formare, traseului cultural-profesional, când cu aspectele și piedicile integrării (handicapuri ale asumării identității ori „dublei identități”), ale aculturației (la una sau mai multe culturi). Fiecarui „parametru” de acest fel îi pot fi atribuite valori de diverse mărimi, ceea ce conduce la disocierea unui număr enorm de categorii de creatori - de cei cu iudaitate înaltă și creativitate limitată până la cei asimilați și cu operă persistentă. În toate cazurile, esențială se dovedește a valoarea creației și unicitatea ei, factorul etnic neputând constitui o circumstanță „favorizantă”. Căci, altminteri, criteriul specificității „în sine” n-ar face decât să dea dreptate dictonului: „scrie versuri proaste, dar își lubeste părinții și neamul”. Or, preocuparea autorilor volumului de față a fost tocmai aceea de a trimite la personalități și contribuții care, chiar dacă nu sunt toate (și în toate domeniile) dintre cele mai originale și recunoscute, își merită dreptul de a fi cunoscute. Căci culturii și civilizației unei țări le aparțin, deopotrivă, roadele muncii și creației populației ei majoritare, precum și acelea ale minoritarilor ei. Este un patrimoniu comun de valori de care generațiile, în succesiunea lor, trebuie să țină seama.

Se neașteaptă astfel speranța că printr-o mai bună cunoaștere a rezultatelor pozitive, dinamogene și conviețuirii și cooperării interetnice eradicarea unor prejudecăți anti-evreiești ar putea fi alertată. Prin cunoașterea acestor aspecte pozitive s-ar putea tinde la o apropiere dovedită prin înseși rezultatele colaborării puse în evidență. Nu sunt excluse însă nici anumite efecte perverse ale acestui demers - ivirea unor noi prejudecăți ca, de pildă, aceea că evreii prin lucrări de felul *Contribuțiilor...* se laudă doar, așa cum cu lucrările despre Holocaust se vaită doar. Atât înțeleg unui din efortul de restabilire a adevărului necesar unui exercițiu civilizată de practicare a unei „memorii culturale” dinamogene, comunitar! În fapt, în efortul de documentare și sinteză realizat în lucrări de felul aceluia de care ne ocupăm, se dă conținut înseși Memoriei istorice și culturale despre o populație care a venit pe aceste meleaguri cu secole în urmă, a proliferat - începând cu sec. XVII-XIX și în interbelic - dar care, după ce a trecut prin două experiențe nefaste, la mijlocul sec. XX (Holocaustul extins și aici, apoi, comunismul diseminat și în România), au optat în majoritatea lor pentru Alia, emigrarea în Nou-Vechea lor țară... Ereț Israel. Vorbind și acolo limba lor vernaculară, română, continuând să creze opere în această limbă, folosindu-și deprinderile și cunoștințele dobândite în școlile românești, păstrând memoria vieții duce pe meleagurile natale ș.a.m.d., o întreaga generație își va mai continua evreo-românitatea și în noua lor țară devenită stat din 1948. Este așteptarea pentru care ultimul capitol al volumului *Contribuții...* și poartă genericul „Evreii din România în Israel”.

În lucrarea *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație* apare astfel „clădită”, în lumina suramarului ei, după cum urmează: **Î** o temelie de studii istorice despre

de astă dată n-au fost prea numeroși, însă, cei care să-și asume greaua sarcină a rezolvării tuturor completărilor propuse - mai ales pentru că unii din autorii capitolului trecuseră în neființă în anii din urmă, iar alții colaboratori dezinteresați nu se prea iveau în anii care au urmat acelei dezbateri. Cu atât mai valoroasă n-i se pare de aceea implicarea unora dintre colaboratorii vechi și a altora noi în acest efort. Dintre primii, am bucuria să-i citez pe dr. C. REZACHEVICI, dr. P. CERNOVOEANU, dr. GH. BRĂTESCU, IDA SCHOTTEK, ȚICU GOLDSTEIN, EVELIN FONEA z.l., dr. A. PAVEL, iar dintre cei nou alăturați de M. KAHANE, A. BRUMARU, T. LOVINESCU, M. BOJANGIU, M. CONSTANTIN, M. MIRCU, A. VOGEL, M. RADNEV, art. HARDT, B. MEHR, dr. A. VAINER, P. CARAS, D.M. MIHAIL ș.a. O mențiune se cuvine pentru colaborarea unor valoroși intelectuali israelieni de origine română: ing. B. TERCATIN, ing. I. GUTTMAN, L.Z. HERȘCOVICI, P.F. SEGAL, A.L. LAYSCH, A. ROSEN ș.a. Datorită tuturor, au fost aduse astfel unele adăugiri și completări la toate compartimentele lucrării, dar mai ales la capitolele din partea a II-a (fizică, chimie, agronomie), partea a III-a (discipline socio-politice), partea a IV-a (literatură după 1944), partea a V-a (pictură, arhitectură, muzică), partea a VI-a (televiziune), partea a VII-a (școli), partea a IX-a (viața comunitară